

ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.928:37.091.212.3-056.45

А. І. Безпалко

аспірант кафедри теоретичної та практичної психології
Інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНИХ СТУДЕНТІВ: ДОСВІД В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Працю присвячено проблемі розвитку обдарованості – особливо важливої категорії життєвого шляху талановитої особистості. Проаналізовано та узагальнено наукові підходи і сучасні розробки в пошуку психологічних закономірностей розвитку особистісної обдарованості. Висвітлено знайдені у психологічній літературі особливості розвитку обдарованої особистості в українському освітньому просторі та за кордоном. Узагальнено досвід розвивального впливу на обдарованих студентів в умовах вітчизняних та зарубіжних навчальних закладів вищої освіти та обґрунтовано актуальність психологічного супроводження проблеми розвитку обдарованості.

Ключові слова: обдарована особистість, життєвий шлях особистості, розвиток обдарованого студента, психологічні фактори розвитку, навчально-виховне середовище, психологічні умови розвитку обдарованості.

Постановка проблеми. Сучасні напрями дослідження феномена обдарованості в освітньому просторі України сприяють розумінню (як суспільством, так і науковою спільнотою) того, що тематика обдарованості й спонукання до розвитку обдарованого молодого покоління є дуже актуальними і необхідними для країни [1], насамперед тому, що у постіндустріальну інформаційну епоху економічний рівень держави визначається її інтелектуальним потенціалом, а творчість людей виступає генератором соціального прогресу.

Завдяки активності обдарованої молоді у суспільстві не припиняється процес інновацій, унаслідок яких саме суспільство змінюється і прогресує. Зниження творчого потенціалу в суспільстві, креативності у його членів означає розпад і застій багатьох сфер суспільного життя. Тому слід підкреслити особливу цінність особистості для процвітання держави, а також актуалізації розвитку її обдарувань, які програмує країну на розвиток. Отже, проблема актуалізується довкола формування умов становлення обдарованої особистості, реалізації її потенціальних можливостей – одного з викликів сучасності.

Сприяння розвитку обдарованості (як найбільш цінного ресурсу суспільства) вимагає достовірних знань щодо факторів, які зумовлюють цей феномен, а його зв'язок із закладами вищої освіти є нерозривним, оскільки саме в них формуються умови для прояву творчого потенціалу обдарованої молоді. Сьогодні в освітньому просторі гостро постає потреба у забезпеченні психологічної підтримки розвитку обдарованих студентів – ство-

рення таких психологічних умов, за яких обдаровані студенти можуть продемонструвати власні творчі можливості та здібності в повному обсязі під час навчання [1; 2; 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям для аналізу в роботі психологічних основ та можливостей розвитку обдарованих студентів стало визначення категорії «розвиток особистості» [4]. Положення про особистість та фактори її розвитку розкриті у працях Б. Ананьєва, І. Бежа, Л. Божович, Л. Виготського, Я. Каменського, Г. Сковороди, К. Ушинського. Відомими у психології є наукові розробки про закономірності формування й розвитку обдарованості, творчих здібностей та діагностика розвитку [1; 4].

Слід зазначити, що окремі питання розвитку обдарованості вже були предметом уваги дослідників. Так, досліджено співвідношення особистісних якостей та обдарованості залежно від особливостей віку та умов життя і діяльності дитини (Н. Куліш, Н. Лейтес, О. Матюшкін, В. Чудновський, В. Юркевич та ін.). Вивчався зміст та процес розвитку обдарованості: від структур, що включають окремі процеси, до узагальнених, внутрішньозумовлених підсистем цілісної особистості (Ф. Баррон, А. Біне, Дж. Гілфорд, Ю. Гільбух, Г. Костюк, О. Матюшкін, В. Моляко, Р. Семенова, К. Тейлор, Б. Теплов, П. Торренс, В. Чудновський, В. Штерн) [3].

Щодо розробленості та представленості проблеми розвитку обдарованих в Україні, то є значні наукові пошуки у межах функціонування Інституту обдарованої дитини АПН України. За кордоном

цей досвід найбільше представлений у закладах освіти Австралії, Японії, Великої Британії, США та ін. [5; 6; 7; 8; 9].

Незважаючи на значну кількість наукових праць щодо різних аспектів роботи з обдарованими людьми, обґрунтування розвитку обдарованості студентської молоді потребує детального аналізу низки психологічних проблем: вивчення та уточнення понять «обдарованість студентів», «розвиток обдарованості», розкриття психологічних механізмів та умов розвитку творчої обдарованості студентської молоді.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Через неоднозначність і багатфакторність феномена обдарованості не існує усталеного підходу до визначення закономірностей розвитку обдарованості в психологічній науці. Значущість проблеми підсилюється новизною дослідження розвитку феномена обдарованості тільки у психології, через її міждисциплінарне спрямування, відсутність наукової інформації щодо розвитку обдарованості юнацького віку, що виявляється у невеликій кількості наявного науково-обробленого матеріалу, а також досягненнями світової практики з обдарованою молоддю, які підкреслюють те, що за відсутності валідних методів ідентифікації обдарованості ця робота може спричинити негативні наслідки [5–8].

Мета статті – проаналізувати та охарактеризувати психологічні особливості та реалії проблеми розвитку обдарованих студентів в умовах освіти в Україні й за кордоном.

Виклад основного матеріалу. Розвиток обдарованої особистості на основі виявлення її задатків, здібностей, талантів є складною та багатоаспектною проблемою у психології. Вона вимагає всебічного психологічного аналізу умов її життєдіяльності (життєвого шляху), тобто функціонування у різних галузях і сферах суспільного життя. Розвиток такої особистості є одним із процесів її життєдіяльності, що має динамічну характеристику.

Розвиток – це постійний процес зміни особистості, виникнення нових структур і відмирання старих, розширення одних структур і звуження сфери дії інших. Розвиток особистості значною мірою є саморозвитком. Критеріями саморозвитку є динамічність (успішне просування закономірними етапами), погодженість окремих ліній розвитку [4]. Тому потенціал обдарованості, який закладений у особистості, підлягає динамічним змінам, є процесом та результатом її розвитку впродовж життя. Поняття розвитку обдарованої особистості є відображенням її життєвого шляху, тому якщо людина дисфункціонує, то її розвиток унеможлиблюється, оскільки вона не здатна бути продуктивною: створювати нове, корисне для інших, цікаве.

Науковий аналіз досвіду найбільш розвинених країн світу в галузі науки, виробництва, розвитку нових технологій, культури та освіти свідчать про необхідність створення умов для обдарованої особистості вільно проявляти свої особливості, розвиватися відповідно до своїх схильностей [10].

У зарубіжних та вітчизняних психологічних концепціях розвитку творчої обдарованості, які знаходимо у Г. Альтшулера, Дж. Гілфорда, Д. Богоявленської, Г. Буша, Л. Виготського, Г. Костюка, Н. Лайтес, О. Матюшкіна, В. Моляко, В. Роменця, спільним є погляд на те, що творча обдарованість пов'язана з факторами біологічної природи (спадковість, задатки) та із соціальними впливами, які є передумовами розкриття творчого потенціалу особистості [2; 11].

Дослідники, які є прихильниками особистісного підходу до розвитку обдарованості (Д. Богоявленська, Н. Лейтес, А. Маслоу, О. Яковлева, В. Рибалка) мають уявлення про те, що для цього слід розкривати рефлексивні, характерологічні, мотиваційні, емоційні та інші особистісні якості, що притаманні обдарованим людям [3].

Є інші дослідники, які розглядають залежність розвитку творчої обдарованості студентів від зовнішніх умов, власне соціальних впливів. Ними виступає вишівське навчання та виховання, освітнє середовище загалом [1; 9]. У цих умовах особистість студента виступає, як правило, об'єктом, на який впливають зовнішні педагогічні фактори: стандартизований зміст навчальних програм, рутинний характер навчально-виховного процесу, стереотипні дії викладацького складу, усталені форми і методи навчання. Проте обдарований студент має бути суб'єктом творення і самотворення, оскільки є активним діячем, ініціатором свого особистісного становлення.

У дисертаційних дослідженнях сучасних вітчизняних авторів у галузі психології [12; 13; 14] розроблялись підходи до вирішення проблеми розвитку обдарованості студентів. Зараз робляться спроби методичних розробок моделей актуалізації здібностей, нахилів, інтелекту, мислення творчої особистості в освітньому середовищі. Проаналізувавши різні наукові розробки щодо розвитку обдарованості, зупинимось на основних положеннях, які вони висувають:

1) особистісно-актуалізуючий підхід (запропонований для розвитку творчої обдарованості студентів вищих технічних навчальних закладів (далі – ВТНЗ)) [12]. Він передбачає:

- цілісне психологічне уявлення про творчу особистість студента як систему певних психологічних властивостей, що визначаються, розвиваються й актуалізуються у професійній підготовці та діяльності;

- розроблення та використання комплексу методів визначення, вивчення, усвідом-

лення творчого потенціалу особистості молодшої людини. Це передбачає виявлення особливостей обдарованого студента як суб'єкта творчості, визнання його суб'єктивного досвіду творчості як основи професійної підготовки і діяльності у сфері науки і техніки;

- забезпечення такого визначення індивідуально- та соціально-психологічних властивостей особистості на найвищому рівні її прояву, яке дає змогу прогнозувати творчі досягнення студентів, виявляти та запобігати втратам творчого потенціалу, надавати адекватну допомогу в здійсненні креативного розвитку у навчанні та творчій професійній діяльності.

Часто обдарованість може не виявлятися в очевидних досягненнях, бути латентною, тобто прихованою від самої людини та її оточення, через що складниками означеного підходу є актуалізація та самоактуалізація творчої обдарованості, переведення її з потенційного в реальний, актуальний стан та подальший розвиток і використання. Адже, як указує Н. Лейтес, «не завжди обдарованість людини, яка росте у звичайних умовах навчання, сама собою дозріває і розквітає. Є категорія дітей, чий «дрімаючий» інтелект потребує активної стимуляції, внутрішні сили якого потрібно власне пробудити» [15];

2) середовищний підхід (орієнтується на вивчення умов для розвитку обдарованості особистості, яка навчається, і створення найбільш комфортного середовища для реалізації її творчого потенціалу).

За словами дослідників М. Тадеєвої та М. Воронко, «до певного рівня талант може сам рости, а коли він уже пробивається в соціум, то йому потрібна підтримка» [16]. Прибічник цього підходу О. Лукашевич переконаний, що обдарованість – це здатність до визначних досягнень, які можливі завдяки підтримці відповідних здібностей у правильно організованому середовищі [17].

Б. Блум уперше висунув ідею про те, що сприяння розвитку талантів в академічному навчанні має деякі закономірності. Він визначає декілька факторів середовища, які можуть вплинути на прояв та розвиток здібностей особистості:

- підтримка в сім'ї;
- викладання відповідної дисципліни на високому рівні;
- багатий досвід соціальних контактів;
- стимулювання мотивації досягнення у своїй галузі [7].

Із цього слідує, що освітнє середовище (як чинник розвитку обдарованості) має розглядатись складною багаторівневою системою [9];

3) особистісно-середовищний підхід (орієнтований на розвиток обдарованості як процесу та результату тісної взаємодії закладених природних можливостей особистості та оточуючого сере-

довища, опосередкованого її провідною діяльністю). Підтвердження цьому знаходимо у деяких авторів. Г. Гулько вважає, що «кожна дитина є окремою складноутвореною особистістю і супровід її включає багато аспектів: педагогічний, соціальний, виховний, психологічний, здоров'язберігаючий, які мають бути інтегровані в єдину систему, працювати злагоджено і взаємно доповнювати один одного» [18]. На думку Н. Вінник, «багатоаспектна обдарованість дитини зумовлена розвитком її особистісних якостей у взаємодії з факторами оточення, що на кожному віковому етапі об'єднуються в інтегральні характеристики (внутрішні фактори, підсистеми). Вони визначають оптимальне функціонування і розвиток не лише окремих сторін обдарованості, а й психічний розвиток обдарованої дитини в цілому» [19]. Із цього слідує, що внутрішні психічні якості обдарованої особистості визначають розвиток її обдарованості і вони ж самі є об'єктом цього розвитку.

Зрозуміло, що розвиток обдарованості має носити індивідуальний характер для кожного студента, вимагаючи розкриття психологічних особливостей. У дослідженнях Н. Лейтеса обґрунтовано, що певній віковій категорії притаманні властиві тільки їй характеристики інтелектуальних здібностей, рівень потреб та інтересів, емоційного реагування, характер взаємин із ровесниками та дорослими людьми, особливостей прояву поведінки у різних ситуаціях тощо [15].

Вищезгадані твердження корелюють із думкою Н. Вінник, за якої обдарованість може розглядатися не лише «закритою системою» її внутрішньої структури, але й динамічною «відкритою системою», що здатна змінюватися під впливом внутрішніх та зовнішніх детермінант [19].

Різномісність науково-психологічних підходів із питань дослідження проявів обдарованості можна простежити також у контексті закордонних досліджень. Сучасні дослідження американських науковців, за переконаннями М. Гальченко, вказують на те, що обдарована молодь виявляє високі здібності до інтелектуальної, творчої та/або мистецької сфер, володіє надзвичайними лідерськими здібностями або проявляє себе у специфічних академічних напрямках. Тому вони вимагають діяльності, що не представлена у навчальному закладі [8].

Зважаючи на це, розвиток обдарованих студентів у США відбувається в основному через інноваційно-орієнтоване навчання [8]. Як стверджують автори Гласер і Рабінович, обдарована особистість не зможе користуватись знайденою стратегією повною мірою, поки її не буде відкрито представлено педагогом [9]. Тому основне завдання начального закладу – це відкрите представлення стратегій мислення в розмаїтті змісту та завдань, що досі є проблемною сферою в системі освіти США [8].

Значна увага приділяється розвитку здібностей та мотивації до творчості обдарованих. Вивчаючи розвиток обдарованої особистості, Р. Шнайдер у своїх роботах вказує на те, що виняткова успішність базується на багатій платформі знань, засвоєних через довготривалий процес вмотивованого навчання. У цьому вбачається роль навчального закладу, який забезпечує ресурсами та доступом до поглиблених знань та підтримує мотивацію кожного студента [20]. Дж. Гетзелз і П. Джексон у своєму порівняльному дослідженні «високоінтелектуальних» та «висококreatивних» учнів довели, що креативним школярам притаманна висока мотивація. Інші здібні учні відзначалися дещо нижчим рівнем мотивації, тому не мали видатних досягнень, окрім високих оцінок [20]. М. Фрайзер, у свою чергу, дотримується протилежної точки зору, згідно з якою всі учні з високими здібностями від народження потребують допомоги від сім'ї, школи, суспільства для повного розкриття власного потенціалу в різноманітних напрямках креативного процесу генерування ідей [20]. Неспроможність цих зовнішніх сил забезпечити підтримку обдарованих дітей є причиною зниження практичного таланту, через що учні перестають вважатись обдарованими і не підлягають під спеціальні програми розвитку.

Однак існують й інші фактори розвитку обдарованості й талантів. Наприклад, згідно з дослідженнями М. Морлока, В. Фелдмена, Дж. Пломіна та Р. Шнайдера, феномен вундеркіндів не є наслідком виключно оточення, хоча його важливість неможливо недооцінити [20]. Б. Блум, дослідивши ранні роки життя всесвітньо відомих обдарованих особистостей, а також звернувши увагу на їхніх вчителів і батьків, зробив висновок, що підтримка оточення відіграла критичну роль у долі обдарованості на етапі її виявлення [7]. Крім того, вчений виявив спільні риси, притаманні обдарованим дітям: 1) прагнення великого обсягу роботи для досягнення високого рівня чи стандарту; 2) конкуренція серед аналогічно обдарованих товаришів та прагнення бути найкращим; 3) здібність до швидкого засвоєння нових засобів, ідей чи процесів. Таким чином, М. Гальченко, виходячи з аналізу американських досліджень, переконливо доводить, що і спадковість, й оточення доповнюють обдарованість і талант [8].

Тому в Австралії підтримується визначення Управління освіти Сполучених Штатів (Marland, 1982), що визначає обдарованих і талановитих учнів / студентів такими, «...які мають видатні здібності, здатні до високої продуктивності й потребують диференційованих освітніх програм (окрім тих, що надаються регулярними програмами шкіл)» [5]. Концепція обдарованості в сучасній Австралії є плюралістичною, поєднуючи досвід загальноприйнятих визначень обдарованості Дж.

Марланда, Дж. Рензуллі та Е. Танненбаума, прийнятих в освітній політиці та практиці. Ці визначення окреслюють широке коло критеріїв, що охоплюють успішність та потенційну успішність у багатьох галузях, забезпечуючи прояв (окрім інтелектуальних) художнього, драматичного, музичного талантів тощо [5]. Намагаючись зрозуміти те, чому деяким обдарованим і талановитим молодим людям вдається реалізувати власний потенціал, а інші не можуть досягти таких же результатів, учений Д. Гоулмен зазначає, що рівень IQ складає лише 20% із факторів, які визначають життєвий успіх. Також він стверджує, що академічні «розвідки» мають мало спільного з емоційним життям. Фактори, охоплюючи і той, який він називає емоційним інтелектом, становлять більшу частину успішного життя людини. Учений стверджує, що є різні способи бути розумним та досягти успіху, а емоційний інтелект є одним із них. Емоційний інтелект охоплює самоусвідомлення й імпульсивне керування, наполегливість, старанність, самомотивацію, співчуття та соціальну виразність [5].

Не менш цікавий підхід до розв'язання проблеми обдарованості запропонований у Японії. Повага до людини, її суб'єктивності пронизує життєдіяльність японців. В освітній стратегії держави головний акцент робиться на тому, що кожна дитина є цінністю (незалежно від характеристик та здібностей). Гуманістичний принцип проголошує те, що «...необдарованих дітей не існує». Обдарованість сприймається не чимось унікальним, закладеним природою, а тим, що можливо розвинути у більшості [6]. Таким чином, важливі чинники раннього розвитку дітей у Японії створюють передумови становлення здібностей і талантів у студентські роки, зокрема створення сприятливих умов для розвитку дитини з перших днів народження; симулювання психічних пресів, функцій головного мозку, рухової активності; заохочення пізнавальних інтересів малюка; забезпечення зразків творчої, культурної поведінки, педагогічного професіоналізму вихователів та батьків; створення розвивального середовища; ранній розвиток здібностей та соціальної взаємодії.

Ф. Карнес та К. Стефенс зазначають, що багато європейських країн підтримують обдарованих. У Іспанії законодавством обдаровані учні розглядаються однією з груп з особливими освітніми потребами [1]. У законодавстві більшості кантонів Швейцарії обдаровані учні також належать до груп з особливими потребами [9]. В освітньому законодавстві Угорщини та Румунії згадуються обдаровані учні. Проте у Великобританії в законодавстві не згадується обдарованість чи обдаровані учні, відсутні опубліковані нормативні акти та рекомендації щодо освіти обдарованих [1].

Відомо, що студенти зі східно-азійських країн демонструють кращі академічні успіхи.

Хоча в Китаї відсутня загальнонаціональна система роботи з обдарованими, але започатковано багато програм (переважно в середній освіті) для обдарованих. Уряд Тайваню ініціює та фінансує спеціальні освітні програми, зокрема для обдарованих. Такі програми значно розширились останніми роками. У Японії немає урядових програм для обдарованих дітей. Тому що ця культура не заохочує виділення дітей на підставі індивідуальних відмінностей. Акцент робиться більше на зусиллях, аніж на природних здібностях [9].

У Канаді розвивається інклюзивна освіта обдарованих. Батьки та громадські організації в різних провінціях країни суттєво впливають на організацію та зміст програм для обдарованих. Відповідно до рекомендацій міністерства освіти Нової Зеландії, всі школи мають звітувати про те, яким чином вони задовольняють потреби обдарованих та талановитих учнів. Освітнє законодавство Австралії від 1999 року забезпечує організаційну основу навчання обдарованих. Додатково у 2001 році австралійський сенат прийняв національну стратегію освіти обдарованих, на засадах якої здійснюється координація програм у всій країні [11].

Загалом, підходи закордонних науковців із питань змісту обдарованості, особливостей її прояву та шляхів розвитку співзвучні з результатами численних вітчизняних наукових досліджень. Беззаперечним є той факт, що кожна обдарована особистість – це індивідуальність, яка потребує особливого психологічного підходу, з орієнтуванням на умови, в яких вона має розвиватись. Тому сприяння розвитку обдарувань студентів потребує організації спеціальних умов навчання. Часто для таких студентів вони не створюються, оскільки вважаються відповідальними та досить мотивованими, щоб працювати самостійно. Проте обдаровані студенти мають унікальні освітні потреби, які мають задовольнятися навчальними закладами якнайповніше.

У будь-якому разі організація навчально-виховного середовища для обдарованих студентів не є можливою без методів активізації навчально-пізнавальної діяльності. Незважаючи на спільність основних цілей та завдань у проблемі розвитку обдарованої молоді, в різних країнах існують національні традиції в теорії та практиці організації роботи з обдарованими дітьми та студентами.

Спираючись на вищенаведені дані, досягаємо чіткого розуміння того, у чому все-таки полягає значення психологічної підтримки розвитку обдарованих, адже це не формування запрограмованих зовні якостей, властивостей та особливостей особистості обдарованого студента, а створення умов для всебічного розгортання можливостей його психіки. Без індивідуалізації цей процес не є можливим.

Висновки. У роботі проаналізовано стан вивченості проблеми розвитку творчої обдарованості в психологічній теорії та практичній діяльності навчальних закладів вищої освіти в Україні та за кордоном і окреслено соціально-психологічні чинники розвитку обдарованості студентів. З'ясовано, що важливою умовою та необхідним складником життєвого шляху обдарованої особистості є її всебічний індивідуальний розвиток, а також підтримка її обдарувань і творчого потенціалу в найближчому оточенні, які тісно корелюють між собою. Тому психологічний зміст розвивального впливу на обдарованість передбачає двоєдину мету – урахування особистісних (індивідуальні особливості) та соціальних чинників (освітнє середовище), які визначають функціонування обдарованої особистості.

Література:

1. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості: монографія / Р. Семенова, Л. Музика, Д. Корольов та ін. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 228 с.
2. Карпова І. Розвиток творчо обдарованої особистості: метод. рекомендації / за ред. професора А. Й. Капської. Чернігів: Вид-во ЧДІПСТП, 2009. 80 с.
3. Шевчишена О. Психолого-педагогічний супровід обдарованої дитини у загальноосвітньому навчальному закладі: науково-метод. посібник. Хмельницький: ОІППО, 2016. 237 с.
4. Варій М. Психологія особистості: підручник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. 608 с.
5. Міленіна М. Форми роботи з обдарованими дітьми в Австралії. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 5 (36). С. 68–73.
6. Біла І. Досвід становлення талантів в Японії. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 11 (42). С. 59–61.
7. Кабанець М. Соціально-педагогічна підтримка обдарованої молоді: досвід Великої Британії. Наук. праці Донецького нац. техн. ун-ту. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2012. Вип. 2. С. 12–22.
8. Гальченко М. Досвід підтримки та розвитку обдарованих дітей у Сполучених Штатах Америки. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 3 (34). С. 77–81.
9. Корольов Д. Теоретичні засади дослідження освітнього середовища для обдарованих у зарубіжній науці. Актуальні проблеми психології. 2013. Т. 6, Вип. 9. С. 46–61.
10. Антонова О. Концепція навчання обдарованих студентів у вищих педагогічних навчальних закладах. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, про-

- блеми: Зб. наук. пр. Вип. 23. Київ – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. С. 228–233.
11. Одаренные дети: Пер. с англ. / Общ. ред. Г. Бурменской и В. Слуцкого. Москва: Прогресс, 1991. 376 с.
 12. Періг І. Особистісно актуалізуючий підхід у розвитку творчої обдарованості студентів вищого технічного навчального закладу. Педагогічний процес: теорія і практика: Зб. наук. пр. ІПППО АПН України. 2006. № 1. С. 228–238.
 13. Пінчук Н. Психологічні умови розвитку технічно обдарованої особистості в підлітковому віці. Вісник післядипломної освіти. Зб. наук. праць. Київ: Геопринт, 2007. Вип. 6. С. 180–186.
 14. Кабанова Д. Навчання й виховання обдарованих студентів. Наукові записки кафедри педагогіки. Харків, 2013. Вип. 32. С. 89–93.
 15. Лейтес Н. Возрастная одаренность школьников: учеб. пособие. Москва: Академия, 2001. 320 с.
 16. Тадеєва М., Воронко М. Професійна підготовка вчителя до роботи з обдарованими дітьми в умовах сучасної школи. Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21 верес. 2010 р.). Київ: Київський інститут обдарованої дитини, 2010. С. 257–261.
 17. Лукашевич О. Технічна обдарованість : ціннісна регуляція розвитку. Обдарована дитина. № 2. 2002. С. 17–23.
 18. Гулько Г. Психологічна профілактика неврозів обдарованих підлітків. Сучасні погляди на актуальні питання педагогічних та психологічних наук: Зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (19–20 грудня 2014 р., м. Одеса). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2014. С. 9–12.
 19. Вінник Н. Психологічні особливості особистісного розвитку інтелектуально обдарованих старшокласників. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 12 (43). С. 73–77.
 20. Getzels J., Jackson P. Creativity and intelligence. New York: Wiley. 1962. 118 p.

Безпалко А. И. К проблеме развития одаренных студентов: опыт в Украине и за рубежом

Работа посвящена проблеме развития одаренности – особо важной категории жизненного пути талантливой личности. Проанализированы и обобщены научные подходы и современные разработки в поиске психологических закономерностей развития личностной одаренности. Освещены найденные в психологической литературе особенности развития одаренной личности в украинском образовательном пространстве и за рубежом. Обобщен опыт развивающего влияния на одаренных студентов в условиях отечественных и зарубежных учебных заведений высшего образования и обоснована актуальность проблемы психологического сопровождения развития одаренности.

Ключевые слова: одаренная личность, жизненный путь личности, развитие одаренного студента, психологические факторы развития, учебно-воспитательная среда, психологические условия развития одаренности.

Bezpalko A. I. To the problem of the development of gifted students: the experience in Ukraine and abroad

This work is devoted to the problem of the development of giftedness as a particularly important category of the life path of a talented person. Scientific approaches and modern developments in search of psychological regularities of development of personal giftedness are analyzed and generalized. The features of the development of gifted personality in Ukrainian educational space and abroad are found in psychological literature. The experience of developing influence on gifted students in the conditions of domestic and foreign educational institutions of higher education is generalized and the urgency of the problem of psychological support of development of giftedness is proved.

Key words: gifted personality, life path of personality, development of gifted student, psychological factors of the development, educational environment, psychological conditions of the development of giftedness.